

Resultaten plasdras in Lage Veldslagen en de Meilanden

Inleiding

Weidevogels hebben het moeilijk en de meeste soorten nemen af. Het aanleggen van plasdras wordt op een aantal locaties in de regio toegepast. De resultaten van twee telgebieden met plasdras worden hier besproken.

Gebieden en telmethode

Het meetnet voor weidevogels van de provincie Gelderland loopt vanaf begin jaren negentig. De auteur is vanaf het begin betrokken bij de telling als veldmedewerker; de eerste jaren in dienst bij de provincie en daarna via Sovon. Het telgebied Lage Veldslagen-Noord (157 ha) staat ook wel bekend als Rouvenen. Het grootste deel bestaat uit grasland, met een aantal boerderijen en een wetting. Het agrarisch gevoerde beheer is intensief

m.u.v. de plasdras en enkele percelen in directe omgeving. Het telgebied de Meilanden (181 ha) (figuur 1) ligt tussen de spoorlijn bij Valburg in het zuiden en de Linge in het noorden. Het agrarisch beheer in het noordwestelijke deel, waar ook de plasdras ligt, is extensief (ca. 30 ha) met late maaidatum en bemesting met stalmest maar ook enkele percelen met pinken. Het hele voorjaar staat er water in de sloten. Ook aansluitend ten noorden van het proefvlak zijn een aantal percelen die laat worden gemaaid. In de rest van het telgebied is er vooral intensieve landbouw, met hier en daar een extensiever perceel, met grasland en een enkele akker met mais en graan. In de noordelijke helft zijn een aantal boerderijen aanwezig en in de zuidelijke helft meer huizen/voormalige boerderijen met daarbij ook pinken, paarden en schapen.

Plasdras Lage Veldslagen, 16 april 2019

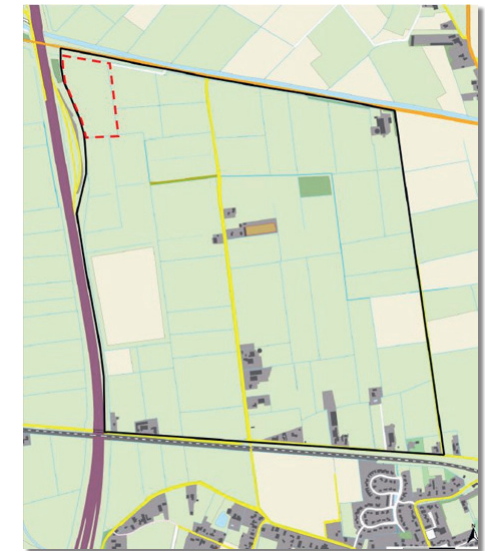
De broedvogeltellingen zijn gedaan in de maanden april-juni waarbij vier bezoeken worden gebracht. In elk gebied minimaal één of twee vroege ochtend bezoeken en daarnaast later op de ochtend en eind ochtend en begin van de middag. Het vervoer is per fiets en bij het maken van insteken te voet. Twee bezoeken zijn sowieso gedaan tussen 1 april en 10 mei, een belangrijke periode (binnen datumgrenzen) voor een aantal weidevogels. Daarnaast is dit doorgaans ook voor de eerste grassnede. Bij elke waarneming wordt een zo hoog mogelijke waargenomen broedcode ingevoerd in Avimap. Via de autoclustering is het aantal broedparen bepaald en de territoriumstip (doorgaans waarneming met hoogste broedcode) is als locatie gekozen. Naast weidevogels wordt ook een grote groep andere soorten meegenomen waarbij in de recente jaren ook struweelvogels van de droge dooradering. In de Lage Veldslagen vindt nestbescherming (markeren met stokjes) plaats voor weidevogels buiten de plasdras en de directe omgeving maar in de Meilanden is dat door de auteur niet vastgesteld (wel net buiten gebied aan oostzijde). In Lage Veldslagen en Meilanden vindt predatorbestrijding plaats; in beide gebieden wordt de vos bestreden met lichtbak en mag er op kraaien geschoten worden. In welke mate het gedaan wordt is onduidelijk, maar in Lage Veldslagen lijkt de bestrijding intensiever door aanwezigheid van hoogzitten, vangkooien en -buizen.

Informatie en resultaat over het meetnet weidevogels in Gelderland is te lezen in Slaterus (2019) en over het ANLb-beheer en de tellingen die de boerenlandvogelvrijwilligers uitvoeren, namelijk BTS-telling (Bruto

Territoriaal Succes) in Stichting Landschapsbeheer Gelderland (2018).

Plasdras

In de recente jaren zie je vaker plasdras-situaties in grasland. Aanleiding in Gelderland was het 'Actieplan akker- en weidevogels Gelderland' (Kloen 2016), een initiatief van een aantal organisaties. Daarmee is inrichtings- en beheersubsidie voor weidevogels beschikbaar gekomen aan de Agrarische collectieven. Daarin zijn onder andere acht plasdras-gebieden aangewezen in Gelderland waaronder de beide gebieden in deze bijdrage. Door middel van een pomp, vaak met zonnepaneel, wordt water uit de sloot of uit de bodem op het land gebracht. Vaak is het een lager gelegen perceel waarbij dan in en rond de greppels plasdras ontstaat. Doel is om gebied voor

Figuur 1. Begrenzing telgebied (zwarte lijn) en de Meilanden met het plasdras (rode stippellijn). Kaart Lage Veldslagen en plasdras wordt niet getoond omdat de plasdras niet toegankelijk is (kaart is op te vragen bij auteur).

weidevogels aantrekkelijk te maken als broed- en foerageergebied. Vanaf 2016 is 6,8 ha in Rouvenen bestemd voor plasdras met kruiden en daarnaast is er ruim 11 ha kruiden zonder plasdras. Ook ligt in het telgebied 14 ha grasland met een latere maaidatum bestemming. Een deel van de percelen had schade door veldmuizen en is in het voorjaar van 2020 opnieuw ingezaaid. Het is gelegen achter een boerderij, niet te zien vanaf de openbare weg en ook niet toegankelijk. In de Meilanden ligt het plasdrasperceel in het noordwestelijke deel ten zuiden van de Weteringsewal en ten oosten van de A50. Vanaf het talud voor de brug over de A50 langs de Weteringswal is het gebied te bekijken (4,7 ha). In het zuidwestelijk deel staat recent ook een pomp maar het effect en de hoeveelheid plasdras is minimaal. De pompen worden ingezet in de periode half februari tot half juni en er wordt in die periode niet gemaaid. Agrariërs sluiten een ANLb-contract af met het Collectief Rivierenland en men krijgt dan een vergoeding per hectare voor opbrengstvermindering.

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is onderdeel van het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Via het SNL verlenen de provincies subsidie voor het behoud en de ontwikkeling van (agrarische) natuurgebieden en landschappen.

Resultaten

Eerst worden de resultaten van de broedvogelinventarisatie tot en met de plasdras behandeld en daarna apart van de plasdras (figuur 2 en 3, tabel 1). Zoals eerder uitgelegd wordt de bepaalde territorium stip (één van de maximaal vier waarnemingen) als locatie genomen. Besproken worden drie soortgroepen: eenden, steltlopers en Patrijs & zangvogels. De reeks van Lage Veldslagen gaat over 1984 (niet door auteur geteld) en 1993-2019 en Meilanden 2009-19.

Lage Veldslagen

Eenden. Krakeend en Kuifeend laten gelijk de landelijke ontwikkeling, een toename, zien. De meer kritische soorten Slobeend en

Plasdras de Meilanden met schuinrechts de A50, foto genomen op 11 april 2019

Foto: Jan Schoppers

Wintertaling zijn alleen in de laatste vier jaar vastgesteld. De Wilde Eend behoort niet vanaf begin tot de standaard te tellen soorten, maar de indruk is dat de aantallen zijn afgenomen.

Steltlopers. De belangrijkste groep neemt over het geheel af. Tussen de soorten zien we echter opvallende verschillen. De Grutto heeft tussen de jaren opvallende verschillen maar over de heel reeks is de ontwikkeling stabiel. Wellicht dat de nestbescherming de soort soelaas heeft geboden. Scholekster en Kievit hebben de grootste klappen gehad en zijn flink afgenomen. In de laatste drie jaar lijkt er bij de Kievit enig herstel. Sinds dat ene jaar in de jaren tachtig duurt het ruim 20 jaar tot de Tureluur weer terug is met een territorium. Jaarlijks zijn dan 1-3 broedparen vastgesteld en in de recente jaren zien we een opmerkelijke toename. De Wulp is nooit algemeen geweest in het gebied en als je door je ooghaan kijkt is ook bij deze soort een afname te ontwaren.

Patrijs & zangvogels. De laatste groep bevat soorten die belang hebben bij kruidenrijk grasland of randen nodig voor voedsel en/of een broedplaats. De Gele Kwikstaart is jaren stabiel geweest in lage aantallen maar laat in de recente jaren een toename zien. De Graspieper en Veldleeuwerik waren in de jaren negentig duidelijk algemener maar zijn recent niet of met een enkel broedpaar aanwezig. De Roodborsttapuit is terug van weggeweest (Schoppers 2005) en is recent jaarlijks present. De Patrijs is geen eenvoudige soort om te inventariseren. Voor april en in de avond is de trefkans groter. Ondanks die hiaten is er geen duidelijke verandering vastgesteld, ook in de jaarlijkse aanwezigheid, in bijvoorbeeld de eerste en laatste tien jaar.

Overige soorten. De Zomertaling is ook regelmatig gezien in de plasdras in de recente jaren maar dit kon niet worden omgezet in een territorium. Een paartje Pijlstaart

Vooral de Kievit (naast eenden en de Tureluur) profiteert van de aanwezigheid van plasdras

Foto: Folklo Ehrhart

was zowel in 2018 als 2019 aanwezig in de plasdras. In 2018 mondde dat niet uit in een territorium maar in 2019 wel. Na het laatste bezoek in juni werd zelfs het vrouwtje met 6 jongen gefotografeerd! Jaarlijks worden slechts 5-15 broedparen vastgesteld landelijk (vooral in de kustregio) en een waarneming met jongen is heel bijzonder (sovon.nl).

De Meilanden

De reeks van de Meilanden is niet zo lang als op de Lage Veldslagen maar ook in dit gebied zijn veranderingen vastgesteld.

Eenden Ook in de Meilanden gaat het de eenden voor wind. Kraakeend en Kuifeend zijn in de eerste jaren stabiel maar in de recente jaren zien we een toename van de eerste en twee extra soorten Slobeend en Zomertaling.

Steltlopers Kievit en Grutto zijn sterk afgenomen maar laten recent weer herstel zien. De Tureluur was jaren stabiel maar is de recente jaren flink toegenomen. Het aantal broedparen van de Scholekster en Wulp schommelt jaarlijks tussen de 0 en 3 zonder een duidelijke trend. Vooral van Grutto, Tureluur en Wulp is een belangrijk deel van de territoria afhankelijk van het extensieve en laat gemaaide hooilanden.

Patrijs & zangvogels Het aantal broedparen van de Gele Kwikstaart lijken ondanks de jaarlijkse variatie stabiel en de Graspieper is recent toegenomen. Veldleeuwerik en Patrijs komen jaarlijks voor in lage aantallen (resp. 1-4 en 0-3 terr) maar zijn stabiel. De meeste territoria bevinden zich in het extensief beheerde hooiland en een klein deel rondom een graanperceel, vooral

Gele Kwikstaart en Veldleeuwerik, aan de oostzijde.

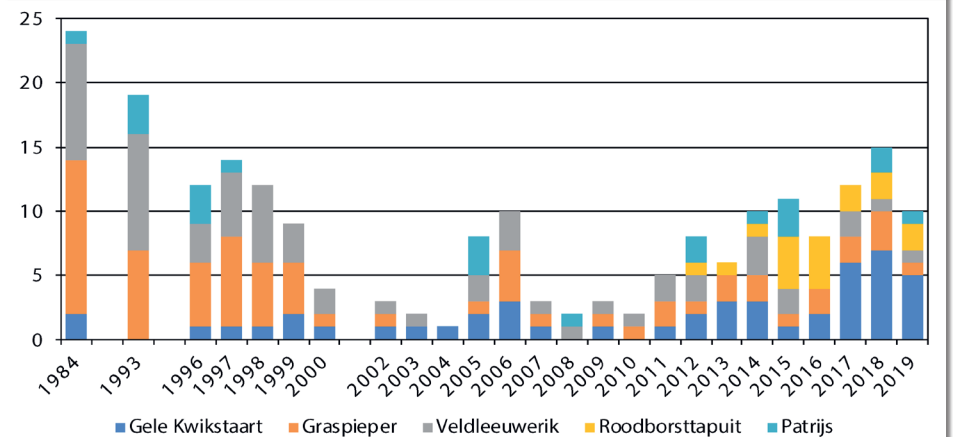
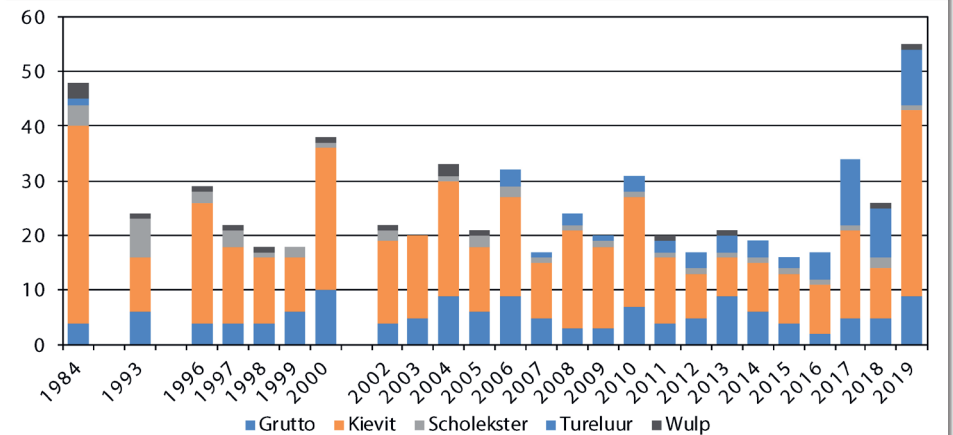
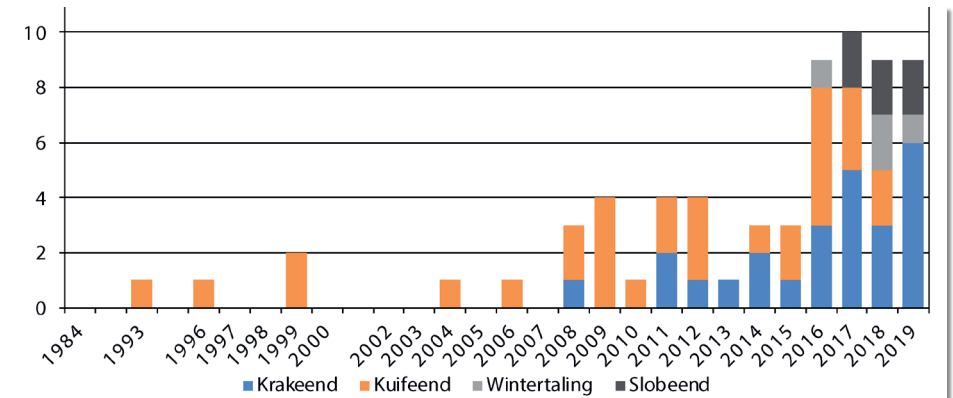
Slaapplaats en foerageergebied

Naast het broeden worden beide plasdras ook gebruikt als foerageer- en slaapplaats. Naast de eenden en steltlopers die er broeden lijken ook Grutto en Tureluur uit de aangrenzende gebieden gebruik te maken van de plasdras. Daarnaast worden beide gebieden ook gebruikt als slaapplaats door soorten als: Regenwulp, IJslandse Grutto (Meilanden), Groenpootruiter, Witgat, Bosruiter, Kemphaan en Kraanvogel (1 ex. Lage Veldslagen).

Discussie

Vergelijking gebieden In tabel 1 is het aantal territoria weergegeven per 100 ha voor beide telgebieden. Bij de geselecteerde soorten is de totale dichtheid in de Meilanden een kwart hoger dan in de Lage Veldslagen. Van de algemene soorten doen Kraakeend, Kievit, Grutto en Graspieper het beter in de Meilanden. Tureluur en Gele Kwikstaart hebben hoge dichtheden in Lage Veldslagen. Schaarsoorten als Slobeend, Wintertaling, Kleine Plevier en Roodborsttapuit bereiken in Lage Veldslagen hogere gemiddelde aantallen terwijl dat voor Scholekster, Wulp en Veldleeuwerik geldt in de Meilanden. Over het geheel lijken de soorten die een vochtige bodem prefereren het in de Meilanden beter te doen.

In alle sloten van de Meilanden staat water, ook nog later in het seizoen, terwijl in Lage Veldslagen meestal al vroeg in het voorjaar de sloten droog staan. Het peil in de Linge staat meestal hoog en ook in het telgebied Meilanden zijn verschillende stuwtjes aanwezig die het water vasthouden in het

Figuur 2. Aantalsontwikkeling van eenden, steltlopers en Patrijs & zangvogels in Lage Veldslagen in 1984-2019. Op de X-as zijn de getelde jaren weergegeven.

gebied. In de Meilanden bestaat de bodem uit klei op veen en in Lage Veldslagen is het gevarieerder, ook klei maar met een onderlaag van banen veen en fijn zand. Dat kan de drogere bodem verklaren.

Ook is het waterpeil in de Zwalm en de Zevenaarsche Wetering (Lage Veldslagen) lager dan in de Linge. De hoogste grondwatertrap is in Meilanden 25-40 cm onder maaiveld en de laagste 80-100 cm; in Lage Veldslagen is dat deels vergelijkbaar maar door andere ondergronden ook een trap lager <http://maps.bodemdata.nl/>. Met de veel intensievere landbouw is Lage Veldslagen minder geschikt voor weidevogels. In de Lage Veldslagen is buiten de plasdras en directe omgeving bijna 100% van de percelen Engels raaigras terwijl dat in de Meilanden, ook buiten de laat maaien percelen, een minderheid is. Daardoor is het maaien van de eerste snee er ook veel later; zo was op 13 mei dit jaar in de Lage Veldslagen al ca. 85% gemaaid/beweid en akkers bewerkt en in Meilanden slechts 40%.

Plasdras effectief?

In de Lage Veldslagen is 11% (18 ha) in gebruik als plasdras en laat maaien en in Meilanden is dat 3% (4,7 ha). Kan een plasdras een gebied een opkikker geven? Als we net als het hele telgebied de aantallen omzetten in dichtheden dan zijn ook daarmee beide gebieden te vergelijken (tabel 1). Alle soorten samen is het gemiddelde aantal ruim tweemaal zo hoog in Meilanden. Het aantal soorten is vergelijkbaar maar als we naar de soorten apart kijken zien we duidelijke verschillen. Bijna alle soorten zijn in hogere dichtheden vastgesteld in de plasdras van Meilanden. Uitzonderingen zijn Patrijs en Gele Kwikstaart die van drogere omstandigheden houden en in de plasdras van Lage Veldslagen

meer zijn waargenomen. Dit is niet verrassend want daar zijn meer droge delen aanwezig.

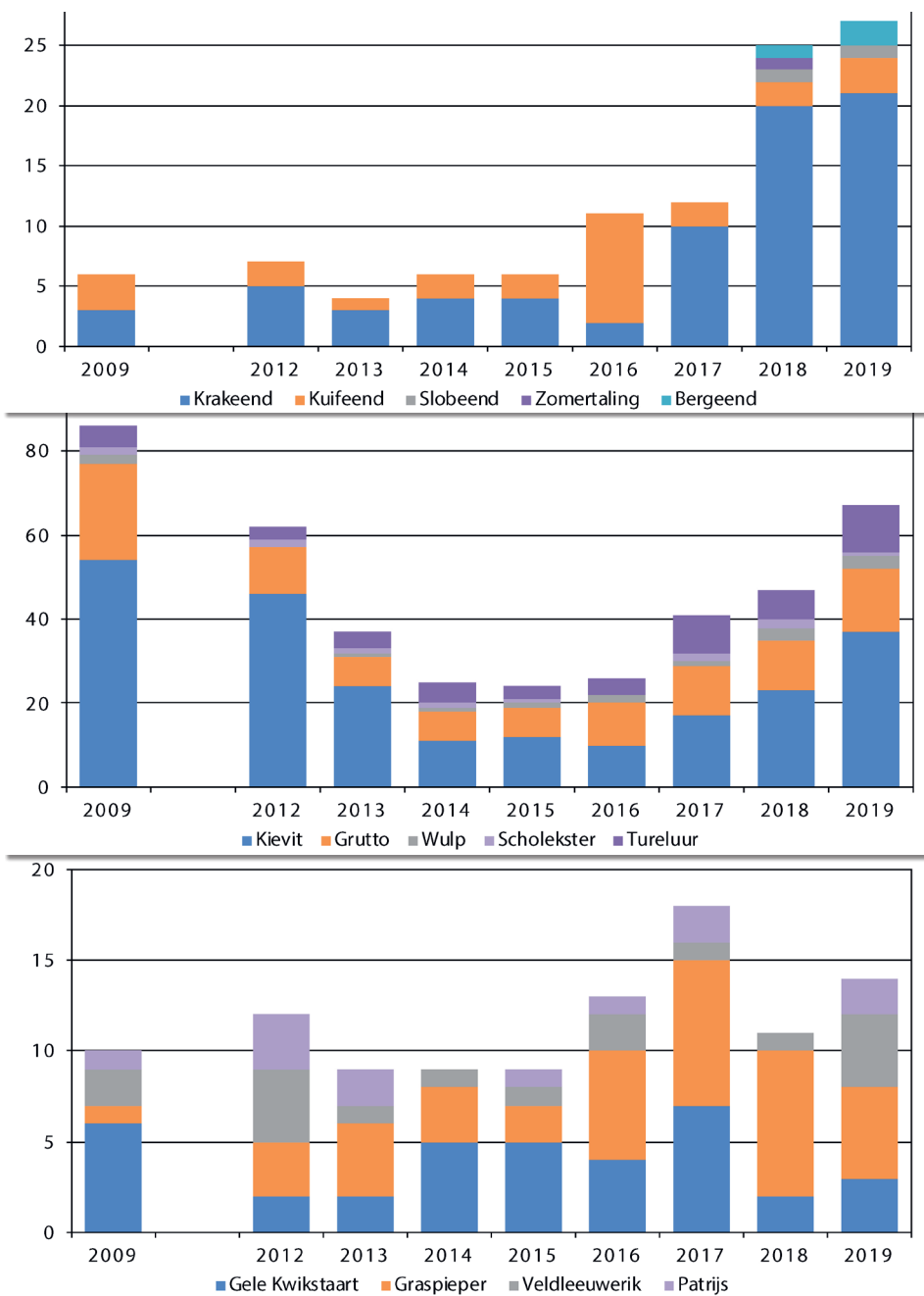
Van alle broedparen in het telgebied is in de Lage Veldslagen een groter deel afhankelijk van plasdras: 66% tegen 40% in Meilanden. Bij de eenden zijn de verschillen in aanwezigheid tussen de beide gebieden niet opvallend. Bij de andere soorten zien we wel een duidelijk grotere afhankelijkheid van plasdras in de Lage Veldslagen t.o.v. Meilanden namelijk: Patrijs 100/0, Scholekster 50/20, Kievit 58/14, Grutto 84/18, Tureluur 87/56, Veldleeuwerik 50/0, Gele Kwikstaart 83/17 en Graspieper 80/10. In Lage Veldslagen lijkt de plasdras een laatste strohalm of redding voor de weidevogels. De verschillen tussen het aantal broedparen in de drie jaar zonder de plasdras en met, zijn voor beide gebieden evident.

Plasdras redding of valkuil?

Uit tabel 1 en figuur 2 en 3 blijkt duidelijk dat veel soorten garen spinnen bij de aanwezigheid van plasdras. Vooral de eenden maar ook Kievit en Tureluur profiteren van de aangeboden mogelijkheden. In de Lage Veldslagen is een aanzienlijk deel van de soorten zelfs afhankelijk geworden van de plasdras. Weidevogels die al lang in het gebied en regio broeden lijken de plasdras als (laatste?) strohalm te hebben gepakt. Patrijs, Grutto, Tureluur, Gele Kwikstaart en Graspieper zijn voor 80-100% aangewezen op de plasdras. In de Meilanden is die sterke afhankelijkheid er niet of minder aanwezig (tabel 1). Die sterke afhankelijkheid maakt de kleine populaties kwetsbaar. Inteelt is een gevaar maar ook een droog voorjaar waardoor er minder insecten zijn voor de (jonge) vogels. Ook kan in het gebied de plasdras een aanzuigende werking hebben op predatoren iets wat in de Lage Veldslagen

Tabel 1. Gemiddeld aantal broedparen per hectare per jaar in de Lage Veldslagen met daarbij het aandeel (%) broedparen in plasdras van het totaal in 2017-19. Tevens aantal broedparen drie jaar voor start van plasdras en de eerste drie jaar. * in Lage Veldslagen was 2016 een overgangsjaar.

Soort	Lage Veldslagen		plasdras		Meilanden		plasdras		tot aantal plasdras*		tot aantal plasdras	
	157 ha	18 ha (11%)	2017-19	2017-19	181 ha	4,7 ha (3%)	2017-19	2017-19	% pldr	2017-19	2014-16	2017-19
	bp/jaar/100 ha	bp/jaar/100ha	2017-19	2017-19	bp/jaar/100 ha	bp/jaar/100 ha	2017-19	2017-19	% pldr	2017-19	2014-16	2017-19
Bergeend	0,4	3,7	100	2	0,6	14,2	66	0	66	0	2	2
Zomertaling	0,0	0,0	-	0	0,2	7,1	100	0	100	0	1	1
Slobeend	1,3	9,3	80	5	0,4	14,2	100	0	100	0	2	2
Krakeend	3,0	14,8	57	8	9,4	198,6	55	0	55	0	28	28
Pijlstaart	0,6	1,9	100	1	0	0,0	-	0	-	0	0	0
Wintertaling	0,6	5,6	100	3	0,2	7,1	100	0	100	0	1	1
Kuifeend	1,1	1,9	20	1	1,3	14,2	29	0	29	0	2	2
Patrijs	0,6	5,6	100	1	0,7	0,0	0	0	0	0	0	0
Scholekster	0,4	3,7	50	2	0,9	7,1	20	0	20	0	1	1
Kievit	12,5	61,1	58	33	14,2	78,0	14	0	14	0	11	11
Kleine Plevier	1,1	7,4	80	4	0,6	21,3	100	0	100	0	3	3
Wulp	0,4	0,0	0	0	1,3	0,0	0	0	0	0	0	0
Grutto	4,0	29,6	84	16	7,2	49,6	18	0	18	0	7	7
Tureluur	6,6	50,0	87	27	5,2	106,4	56	0	56	0	15	15
Veldleeuwerik	0,8	3,7	50	2	1,1	0,0	0	0	0	0	0	0
Gele Kwikstaart	3,8	27,8	83	15	2,2	14,2	17	0	17	0	2	2
Graspieper	1,3	9,3	80	5	3,9	14,2	10	0	10	0	2	2
Roodborsttapuit	1,3	0,0	0	0	0	0,0	0	0	0	0	0	0
	39,8	235,2	66,4	8	12,7	546,1	40,3	0	40,3	0	7,7	7,7

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van eenden, steltlopers en Patrijs & zangvogels in Meilanden in 2009, 2012-19. Op de X-as zijn de getelde jaren weergegeven.

gaande is. En geef die predatoren eens ongelijk, de dichtheden zijn in de plasdras vele malen hoger dan in het desolate ommeland.

Hoe verder?

In de Meilanden is het belangrijk dat op dezelfde voet, plasdras en het laat maaien in omliggende percelen, gecontinueerd wordt. Beide versterken elkaar. Want naast extra broedhabitat geeft de plasdras ook voedsel voor adulte en vooral voor jonge weidevogels (Visser et al 2017, Teunissen 2019). In de Lage Veldslagen is de plasdras belangrijk voor diverse soorten maar is het de vraag of we soorten als Grutto, Wulp, Patrijs, Graspieper en Veldleeuwerik weten te behouden. Ook in het aangrenzende grasland zijn maatregelen gewenst. In Friesland bleek dat een belangrijke voorwaarde voor plasdras (Weterings et al 2015). Men moet denken aan minder bemesten, later maaien en het slootpeil omhoog. Dit hoeft niet integraal maar kan ook plaatselijk verspreid door het gebied. De plasdras laat zien dat er kansen liggen. In de afgelopen winter (2019/20) piekten de veldmuizen in het Duivensche Broek en dus ook in de Lage Veldslagen. Vermoedelijk kon deze piek ontstaan door het droge jaar 2019. Gevolg bruine graslandpercelen die begin 2020 weer zijn ingezaaid. In de Meilanden waar de waterstand hoger is zijn geen extreme toestanden met of door veldmuizen gezien. Nog een reden voor verandering van de agrarische bedrijfsvoering.

Dankwoord

Deze publicatie was niet mogelijk zonder de medewerking van de agrariërs en in het bijzonder Benny Hendriks. Deze bijdrage komt uit de koker van Raymond Schuurkes die ons veel te vroeg is overleden.

Karin Hinkamp van Landschapsbeheer Gelderland las het stuk kritisch door en gaf opbouwende suggesties. De Provincie Gelderland (Robbert Wolf) gaf toestemming voor het gebruik van de data voor deze bijdrage.

Jan Schoppers/Jan.schoppers@sovon.nl

Literatuur

Kloen H. 2016. Actieplan akker- en weidevogels Gelderland. CLM Publicatienummer 907.

Teunissen W. 2019. Plasdras en predatie bij weidevogels verder onder de loep. Sovon-Nieuws 32: 3-4.

Schoppers J. 2005. Roodborsttapuit *Saxicola rubicola* heroverft het agrarische gebied? Vlerk 22: 65-72.

Slaterus R. 2019. Broedvogels binnen het provinciale Meetnet Boerenlandvogels in Gelderland in 2015-2017. Sovon-rapport 2019/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland 2018. Beheerevaluatie 2018 weidevogels. Collectief Rivierenland.

Visser T., Melman D., Buij R. & Schotman A. 2017. Greppel plas-dras voor weidevogels. Betekenis als habitatonderdeel voor weidevogelkuijken. Wageningen Environmental Research rapport 2845.

Weterings S., Oosterveld, E. & Oud H. 2015. Effecten van plas-dras op weidevogels in Noordoost-Fryslân de rol in netwerkpopulaties. De Levende Natuur 116: 59-64.